

Јелена Р. БАЈОВИЋ*
Универзитет у Приштини
Филозофски факултет у Косовској Митровици

Оригинални научни рад
Примљен: 8. 11. 2021.
Прихваћен: 14. 12. 2021.

ЕТНОКУЛТУРНИ КОНЦЕПТИ НА РЕЛАЦИЈИ „СВОЈЕ : ТУЂЕ” У ЈЕЗИЧКОЈ СЛИЦИ СВЕТА НА ГРАЂИ ЊЕГОШЕВОГ *ШЋЕПАНА МАЛОГ* И РУСКОГ ПРЕВОДА

У овом раду се, у оквиру ширег етнокултурног концепта „своје : туђе”, описује однос етнокултурних концепата „Црна Гора : Русија” у интерпретацији Црногораца који су били у Русији и књаза Долгорукова, изасланика царице Катарине у Црној Гори, као и преводна семантизација лексичких, фразеолошких и синтаксичких јединица којима се ти концепти исказују у руском преводу В. Корнилова.

Шири етнокултурни концепт „своје : туђе” у Његошевом спеву може се посматрати и с аспекта како се у турском табору гледа на Црну Гору и Црногорце, на који ћемо се осврнути, али тај аспект у нашем раду није био у првом плану.

За тему реферата од изузетне је важности реконструкција Његошевог гледања на Русију, и његових јунака, с обзиром на то да наш песник није никад био у Москви, а јесте у Петрограду, и разматрање питања како савремени припадници руске културе, тј. као преводиоци, реинтерпретирају однос етнокултурних концепата који су предмет анализе у нашем раду.

Кључне речи: Његош, спев *Шћепан Мали*, етнокултурни концепт „своје : туђе”, преводна семантизација.

0. Увод

0.1. Према савременим схватањима неспорно је да је лингвистика у целини прожета културно-историјским садржајем пошто она изучава језик који је услов, основа и производ културе. Управо ова констатација, да је језик „услов, основа и производ културе” у одређеним преформулацијама, најзаступљенија је у радовима посвећеним лингвокултурологији и представља

---

*j.bajovic@yahoo.com

њено основно полазиште, истиче В. А. Маслова (2004: 8, 26). Маслова (2004: 27) подсећа на формулацију Г. О. Винокура, који је сматрао да сваки лингвиста који изучава језик неке културе постаје истраживач те културе. С тим у вези поставља се питање: да ли је језик складиште културе? Маслова (2004: 87) се позива и на А. А. Потебњу, Л. В. Шчербу и савремене истраживаче закључујући да реч као централна језичка јединица представља само сигнал чија је функција да пробуди људску свест, активира у њој одређене концепте који су спремни да одговоре на тај сигнал.

З. Д. Попова и И. А. Стерњин концепт дефинишу као менталну форму која је базична јединица човековог мисаоног кода и има релативно уређену унутрашњу структуру, представља резултат спознајне (когнитивне) делатности личности и друштва и садржи комплексну, енциклопедијску информацију о предмету или појави која се у њој одражава (Попова/Стерњин 2006: 24).

0.2. Један од комплекса концептуалне сфере језика нарочито значајан за поредбена истраживања двају или више језика свакако је осмишљена комбинација концепата на релацији „своје : туђе”. Сви ти ужи концепти могли би се сматрати микроконцептима, а њихова осмишљена комбинација — макроконцептом.

Наше истраживање се заснива на поређењу Његошевог спева *Шћепан Мали* с руским преводом *Самозванец Степан Малий* Владимира Корнилова у редакцији Олге Кутасове (цитира се са скраћеницом ССМ). Постоји и други превод спева, Олега Мраморнова, који се појавио сасвим недавно, али нам он у току рада на овом чланку није био доступан. Корнилов је спев превео једном врстом слободног стиха, али се у овом раду нећемо бавити версолошким аспектом превођења.

Док читамо Његошевог *Шћепана Малог* стиче се утисак да су два основна дијалога у спеву разговор између игумана Теодосије Мркојевића и беглер-бега румели валиса, те разговор који такође води игуман Теодосија са изаслаником руске царице Катарине Друге књазом Долгоруковым. Реплике су пуне мудрости, језички и фразеолошки богате, домишљате, осликавају историју и културолошки код Црногораца.

0.3. Анализа етнокултурног концепта „туђе : своје” спроведена је у три смера, са две тачке гледишта: прва је како Црногорци гледају на себе, своје биће, и како се у XVIII веку са позиције малог народа гледа на велику Русију; другу представља књаз Долгоруков, кроз његове реплике илустровано је како Рус племићког рода гледа на Црну Гору. Четврти смер, Руси о Русији, у спеву није добио развијено уобличење.

С обзиром на то да се у раду укрштају две теме, тема „Црна Гора : Русија” у Његошевом спеву и манифестација односа „туђе : своје” у руском преводу, превођење ће бити приказано селективно јер основни део примера за преводиоца није изазивао тешкоће. Рецимо, лексема *свобода* у спеву је посведочена двадесет девет пута, преводилац се двадесет три пута одлучио за исту лексему у руском језику, док је у осталим случајевима, у зависности од контекста – три пута употребљена реч *воля*, по једном *вольность* и *освобождение*, а у једном случају је у преводу лексема изостављена (то је такозвани нулти превод).

1. Црногорци о себи

1.1. Прву и најбогатију групу примера чине они у којима Црногорци описују сопствени идентитет. А најважније што чини тај идентитет у времену радње пева јесте управо – с в о б о д а.

Навели смо да се лексема *слобода* у спеву помиње скоро тридесет пута и представља основну мисао која се протеже кроз читав спев – ништа на свету није вредније од слободе и не постоји цена која неће бити плаћена да би се слобода извојевала или сачувала:

Сва јунаштва ваша од Косова
с којима се горе ове диче,
свеколике борбе нечувене
за слободу и за име србско
које памти наша Гора Црна [ШМ 1686–1690].

Игуман Теодосија Мркојевић беглер-бегу првом објашњава:

Црногорска ово је кривица:
рашта јесу непокорне ћуди,
рашта љубе ка душу слободу,
рашта јој се увијек клањају [ШМ 1478–1481],

а књазу Долгорукову оцењује: Ми смо шака малена народа, Богу хвала, опита слободом [ШМ 2746–2747]. Два пута се у спеву наводи синтагма *слобода јуначка*. Слобода је опевана у колима која воде две групе Црногораца:

Слобода је име дивно –
за њом људско срце кивно;

ко с њом умре, с њом се роди –
нашем Богу тај угоди! [ШМ 836–837];

кога штитиш штитом Боже
дајући му ти слободу? [ШМ 2034];

ту поклекну храброст горска
и слободе сви синови [ШМ 2138].

Веома сликовито слепац пева о победи на Чеву и Црмници описујући царицу слободу: а заробе царицу слободу [ШМ 2473]; зас’ја света царица слобода [ШМ 2479]; и закључује да: ваше име никад не умире [ШМ 2483]. Дакле, вечно је име онога ко је умро за слободу.

Преводаца је веома успешно овај део пренео на руски, на пример: и покорио царицу слободу... Воссияла царица слобода... вовек не умрут имена ваши [ССМ, с. 260].

1.2. Ако је на првом месту у перцепцији како Црногораца тако и представника других народа који их познају – слобода, на другом је свакако –

храброст. Али тај сегмент концепта биће обрађен у т. 3.3, у којој ћемо сагледати како доживљава Црну Гору и Црногорце књаз Долгоруков.

1.3. Следећи сегмент значајан управо за Црну Гору и њену језичку слику света јесте образ. Осим самосталне употребе лексеме *образ*, Његош у спеву по два пута користи фразеологизме – *образ оцрнити* и *пљунути на образ*. Микроконцепт *образ* као стабилни одраз вишевековне црногорске односно српске менталности представља велики транслатолошки изазов. Ако применимо класификацију Ј. Степанова (2001: 84), на црногорском тлу би чак могао да се сматра – културном константом. Аутор наводи да „константа в культуре – это концепт, существующий постоянно, или по крайней мере, очень долгое время. Кроме того, термину ‘константа’ может быть придано и другое значение – ‘некий постоянный признак культуры’”. *Образ* се у Црној Гори апсолутно може сматрати константом јер представља концепт који постоји више векова и стална је одлика културе.

Сасвим је јасно да је овај појам веома тешко пренети на страни језик, па разумети чак и на ширем српском говорном подручју ван Црне Горе. Анализирајући фразеологију *Горског вијенца*, А. Пејановић (2010: 142) констатује да идиоми с компонентом *образ* немају фразеолошке еквиваленте у руском језику, па су их преводиоци преносили описно нефразеолошким средствима, понекад прилично слободно, удаљавајући се од оригинала, чиме су доприносили културолошком померању превода у односу на изворник. Корнилов је, међутим, у *Шћепану Малом* нашао више преводилачких решења која се, с обзиром на културолошку тежину и мноштво асоцијација које *образ* носи у Црној Гори, могу сматрати успешним и прилагођеним стиху на руском језику; притом преводилац нуди решења у зависности од контекста.

С обзиром на то да у руском језику постоји лексема *честь*, која се у својим основним контурама семантички подудара са српским *част* (а у Црној Гори је најфреквентнији хендиадис *част и образ*), преводилац се, у случајевима када је то било могуће, одлучује управо за ту лексему:

ал јој образ оцрнит не мога? [ШМ 400],
но чести ее не опозорил? [ССМ, с. 174];

он за образ не зна и поштење [ШМ 2782],
нет ни чести, ни порядчности [ССМ, с. 273];

што оцрни образ пред свијетом [ШМ 2818],
перед всем светом честь запятнавшему [ССМ, с. 274].

Фразеолошка јединица *на образ пљунути* 'срамотити/осрамотити кога јавно' (ФРХС 1982: 404) на руски језик преведена је такође фразеологизмом *плевать/плюнуть в лицо* 'увредити некога, показати крајњи презир' (РФ 2005: 390), што се не може сматрати семантички адекватним, међутим, рекли смо да изразито обојену јединицу као што је *образ* није ни могуће потпуно адекватно превести на друге језике, па се ово преводиочево решење може сматрати најприближнијим, нарочито паралела *образ – лицо*:

ере смо им на образ плънуули [ШМ 1300],
будто мы им в лицо наплевали [ССМ, с. 211];

свако ће ми на образ плънути! [ШМ 1669],
Каждый в лицо мне плюнуть сможет [ССМ, с. 226].

И у наредном примеру преводилац се одлучио за лексему *лицо* (а не *честь*, што би било ближе оригиналу) због логичне повезаности са претходним стихом где се говори да ће од нечисте крви агарјанске [ШМ 8]:

опрат Србу љагу са образа [ШМ 9],

и позор с лица серба смоют! [ССМ, с. 161],

па, иако се ради о метафори, преводиочево решење је прихватљиво.

Превод на руски следећег примера:

Па ко има части и образа [ШМ 1197],

Кто дорожит честью и именем [ССМ, с. 207]

занимљив је јер је хендиадис лишио Корнилова могућности да за другу компоненту употреби лексему *честь*, па се он у овом случају одлучио за *имя* – име и јесте најуже повезано са човековом чашћу и образом, име носи оно што је човек стекао за живота. Превод је стилски појачан глаголом *дорожить*.

За наредне примере:

с каквим су те образом спремили [ШМ 2431],

Как тебя послать ко мне посмели [ССМ, с. 258];

што Шћепану јавно пред народом
изгубисмо образ и цијену – [ШМ 3174],

что его перед всеми в открытую
осрамили и опозорили [ССМ, с. 289];

запалит ми образ пред народом? [ШМ 3254],

и перед всем народом осмеивать? [ССМ, с. 292];

безочнога овога образа [ШМ 1879],

этого человека подлого [ССМ, с. 235].

преводилац је нашао различита решења, а у три случаја се одлучио за трансформацију у глагол.

1.4. Посебно ћемо прокоментарисати и илустровати наредни сегмент Његошевог дела у коме је приказана једна од основних особина Црногораца – поноситост, тј. одсуство било какве мисли о предаји или договору са непријатељем. Три посланика, међу којима је игуман Теодосија Мркојевић, послата су у турски табор са предлогом да се турска војска врати с Чева рав-

на и с зелена Вира [ШМ 929], и они сматрају да је довољан разлог за то ако кажу у име Црногораца да су Турци јачи, да су надјачали:

Црногорска уста јошт никада
од Косова ово не рекоше,
него данас јавно изрекосмо [ШМ 924–926].

Турци, наравно, ту изјаву прихватају као „чудна и смијешна посла”, па Његош, речима посланика прота Јована Аврамовића говори:

Знади поклон овај од кога је –
од онога те се клањат не зна!
Прађед ти га није чуо нигда,
ни[т] ће ти га чути праунуче –
најсрећњ’ји си од свијех Турака
ако знадеш ово разумјети [ШМ 948–953].

Дакле, представници црногорске војске су свесни чињенице да се овај поступак никад више неће поновити, као што није ни пре, ни после тога – у више векова црногорске независности. У овом случају предлог је изнет јер је извесно да се Црна Гора неће предати и да ће до последње капи крви бранити своје горе – тј. да би се спречило непотребно крвопролиће. Међутим, Турци нису препознали величину понуђенога и одбили су тај предлог.

За разумевање црногорског менталитета од кључног значаја су две маестралне реплике игумана Теодосије Мркојевића. На питање беглер-бега првог зашто су Црногорци, према његовом мишљењу, тако непобедиви, игуман одговара:

Ради кршна њихова предјела;
рад ћескоте њинијех кланаџ;
ради тога што су увјерени
да их нико предобит не може;
ради тога што весело сносе
све теготе рата ужаснога;
ради тога што су привикнули
рат водити [с] сваким непрестано;
највише су стога непоб’једни
јер су собом рођени војници,
јер се [с] смрћу смију и ругају [ШМ 1513–1523].

Дакле, Црногорци су убеђени да их нико не може победити, смејући се подносе све страхоте рата, на стално ратовање су навикнути, рођени су као војници и са смрћу се шале.

За опис страхаота Његош користи русизам *теготe* – тјеготы, ед. ч. тјегота, семантизован као ’оно што отежава, оптерећује’ и ’тешкоће, терет’ (РПЈ IV 1984: 436), са напоменом да се наведено значење најчешће употребљава у множини.

Још једна важна особина непобедивог црногорског ратника је одсуство хвалисања, чак након епохалних победа и успеха:

Ко се хвали, тај сам себе квари.
Хвалише су код њих попљувани.
Обичај је свагда црногорски
нит се хвалит, ни[т] клонути духом,
у мукама највећим пјевати,
смртне ране преносит без сузе [ШМ 1755–1760].

2. Црногорци о Русији

2.1. Веома занимљиво питање је како мали народ као што су Срби из Црне Горе представља велику Русију у XVIII веку, и како то Његош у XIX веку описује. Свега неколицина њих била је у Русији, један од њих је и сердар Вукале који је на следећи начин доживео:

у вас су се растегле равнине –
краја им се прегледат не може,
куд год човјек обрати погледе –
види небо с равнин[о]м спојено,
а ово је један гроздић гора;
царство ваше тако је пространо –
на ноге се обисти не може [ШМ 3355–3361].

Контраст између уских црногорских планина и непрегледних руских низија је разумљив и представља најјачи утисак, нарочито ако се претпостави колико је у XVIII веку путовање било захтевно и колико је дуго трајало.

Такође, занимљиво је да нико од оних који говоре о Русији не помиње хладне руске зиме, јер је и у црногорским планинама (а за време ратова је најбезбедније било ту боравити) зима једнако оштра, а понегде и опаснија услед међава и опасности које су вребале са свих страна.

Важно је напоменути да је Његош, као и његови јунаци, био само у Петрограду, али не и у Москви, како следи из писма Императорском Друштву за руску историју и старине при Московском универзитету: ја Москву нисам видио и можда је нећу видјети, али она ми је увијек пред очима (Његош 2017: 197). О томе сведоче наредни примери у којима се види перцепција белих ноћи.

2.2. Монах који доноси Шћепану писмо о Русији говори с дивљењем и страхопоштовањем (*па каквога царства великога!*), а о руском дану да је стотина обичних као један њихов. Дакле, кроз Његошеве јунаке се види колики су утисак на нашег песника оставиле петроградске беле ноћи:

красна срећа царства цијелога
(па каквога царства великога!)
које хоће да дуго живује,
којему су дани тако дуги:
један његов – обичних стотина [ШМ 2347–2351].

Сердар Вукале, упоређујући Русију и Црну Гору, говори управо о белим ноћима:

код вас ноћи по све љето неј'ма,
а код нас се саставит не хоће
два без ноћи дана никојако [ШМ 3370–3372].

У вези с овим примером, Р. Маројевић указује да Његош категорију простора објашњава помоћу категорије времена, и укршта те две категорије (Његош 2020: 657).

3. Како Руси доживљавају Црну Гору

3.1. Други смер етнокултурног концепта „туђе : своје” на материјалу Његошевог *Шћепана Малог* јесте како Руси доживљавају Црну Гору, док однос Руса према својој домовини у спеву није добио развијено уобличење. Стога је фокус на Црној Гори, с обзиром на то да се радња ту дешава и да је прате тешке историјске околности.

Књаз и генерал Георгиј Долгоруков, изасланик царице Катарине Друге, стигао је у Црну Гору да донесе царичину грамату с позивом у рат с Турцима. Од првог стиха је Његош показао колико је долазак за књаза Долгорукова значајан:

Желио сам од мога ђетињства
ове горе ваше видијети,
о којим се чудна преданија
на све стране чују и просишљу [ШМ 2497–2500].

Даље Долгоруков објашњава колики су на њега утисак оставили – црногорска земља (тј. камен, у складу са заступљеним географским амбијентом) и ваздух, слободни и братски:

у души сам велику премјену
оћутио, не знам ни сам какву,
и први сам камен црногорски
пољубио са братском љубавју [ШМ 2509–2512];

откако сам љетос изишао
из милога отачаства мога,
сад сам само дихнуо ваздухом
пријатнијем, а приђе нијесам [ШМ 2522–2525].

Занимљиво је да Његош користи лексему *отачаство* која се може посматрати као адаптирани русизам, док се преводилац није одлучио за *отечество* него за стилски обојену лексему *отчизна*, па превод наведена четири стиха гласи:

с нынешнего лета, как покинул
я дорогую мою отчизну,
только сегодня дышу свободно,
а до этого так не дышалось [ССМ, с. 263]

Русизми су саставни део Његошевог песничког језика и толико су стабилно ушли у његов говор да их користе и Турци: с душе маћи свакоју *теготу* – (Имам Хусеин) [ШМ 3423], те *лиш* оним који су одрасли / на ћилиму у дивном Стамболу – (Мехмед-паша скадарски) [ШМ 3709–3710]. Међутим, В. Корнилов у преводу не задржава ове Његошеве русизме. У руском *тяготы* (види т. 1.4) има архаичну ноту, па се преводилац одлучио за стилски неутралнију реч *тяжесть* [ССМ, с. 300], док је *лиш* оправдано превео прилогом *особенно* [ССМ, с. 311].

3.2. Чини нам се адекватним што В. Корнилов назив државе Црна Гора на руски преводи синтагмом *Черная Гора* (стандардни руски назив је *Черногория*), у појединим случајевима у инверзији. То у преводу доприноси поетичности и узвишености, у појединим случајевима наглашености:

Решил, пойду на Черную Гору [ССМ, с. 168];

и о Черной Горе расспрашивал [ССМ, с. 170];

то предрекают они погибель
Черной Горе и ее свободе [ССМ, с. 174];

Черную Гору устлал от моря
до Морачи трупами своими [ССМ, с. 174];

(кроме Черной Горы, нигде в мире
так дешево не ценятся старцы) [ССМ, с. 209];

Нет, не была на людской памяти
Черная Гора покоренною [ССМ, с. 218];

нет такой силы и не было,
покорила чтоб Черную Гору –
всю, от побережья до Морачи [ССМ, с. 219];

за свободу и за честь сербскую,
что бережет память Горы Черной [ССМ, с. 228].

Преводилац инверзију у последњем примеру користи како би избегао акцент на последњем слогу стиха. Такви су и примери у којима се инверзија у преводу не подудару са оном у оригиналу:

За тебе су само мале ствари
што на Црну Гору наликују [ШМ 1568–1569],

Что перед этим твои мелочи,
они под стать Горе твоей Черной [ССМ, с. 221];

да управо Гори Црној пође [ШМ 3902],
повести их на Черную Гору [ССМ, с. 317].

Инверзија на крају десетерца у оригиналу условљена је квантитативном клаузулом као ритмичком доминантом (на именици *Гора* акценат на деветом слогу је кратак, а треба да буде дуг, као у придеву *Црна*).

3.3. Књаз Долгоруков, наговарајући Црногорце да крену у рат с Турцима, у више наврата говори о чувеној црногорској храбрости:

Чуј народе јединоплемени,
прослављени у свијет храброшћу [ШМ 2613–2614];
одвазда су Срби народ храбри [ШМ 2810].

Последњи стих Корнилов је веома успешно поетски пренео на руски језик:

спокоп века сербы народ храбрый [ССМ, с. 274].

О двострукој вези која повезује руски и српски народ говори и владика Сава:

јошт када га веза двоје-струка
тако силно веже и скопчава
како што нас са Русијом веже. [ШМ 2517–2519].

Владика користи израз *веза двоје-струка*: Руси и Срби су двоструко везани – блиском сродношћу народа (припадају словенској језичкој породици) и истом религијом (припадају двојема помесним православним црквама које се налазе у односу литургијског јединства) (Маројевић 2021: 115).

Неспорно је да су везе између Русије и Црне Горе јаке и братске, то Његош потврђује кроз реплике више јунака (о односу Црногораца према Русији види т. 2.1). Књаз Долгоруков додаје:

Царица вас љуби ка синове –
пазиће вас како ђецу своју [ШМ 2634–2635];

Извјестна је њеном величеству
ваша храброст од пантивијека

и преданост ваша непокретна
посестрими Рус’ји те гојите [ШМ 2638–2641];

и предани Рус’ји посестрими [ШМ 2927].

Књаз чак поистовећује Црногорце са наследницима великог војсковође Александра Македонског, на шта се игуман Теодосија Мркојевић смеје:

Споменте се храбри Црногорци
какву преци ваши задобише
нечувену славу и јунаштво
с Александром царом Македонским [ШМ 2664–2667].

Наведени пример је веома занимљив јер је у њему приказан посебан аспект односа „своје : туђе” – како исти елеменат народне традиције интерпретирају представници стране и националне културе. Обично представник изворне културе афирмише, а представник туђе културе негира ту традицију, а у *Шћепану Малом* однос је дијаметрално супротан, констатује Р. Маројевић (2021: 117).

3.4. Црногорци изасланику руске царице одговарају:

и ми Русе ка браћу љубимо [ШМ 2637];

нек нас с браћом Русима удружи [ШМ 2838];

Све за љубав велике царице [ШМ 2935],

док се Турцима, на неприхватљиво писмо о издаји Русије, поручује:

да су Руси наша родна браћа –
неј`ма силе у свијет никакве
која би нас могла разбра[т]ствити [ШМ 3159–3161].

4. Закључак

4.1. Анализа концепта „туђе : своје” на грађи Његошевог спева *Шћепан Мали*, делимично упоређен с руским преводом В. Корнилова, показује доминантност трију сегмената у језичкој слици света – како Црногорци виде сопствено биће, храброст Црногораца сагледана очима књаза Долгорукова и како се у турском табору гледа на Црну Гору с обзиром на немогућност освајања њене територије, али тај аспект концепта „туђе : своје” биће предмет посебног истраживања.

4.2. Материјал је показао да је кључна реч за Црногорце – слобода (представљен русизмом и архаизмом *свобода*, коју је приређивач критичког издања васпоставио у делу на основу сачуваног фрагмента рукописа). Ништа није више и драгоцене од ње, а прате је надљудска издржљивост, одсуство хвалисања, поигравање са смрћу.

Црногорци су чувени по својој храбрости, о томе се чуло и у великој Русији, о чему сведоче реплике књаза Долгорукова. Оданост браћи Русима и посестрими Русији је неспорна – Његошеви јунаци више пута то потврђују.

4.3. Српски и руски говорници подударују се у оцени односа Црне Горе и Русије (Црна Гора је узано подручје, док се Русија идентификује са ширином и белим ноћима).

ИЗВОРИ

- ССМ:** *Самозванец Степан Малий*. Перевод В. Корнилова. – У књ.: Петр Негош, *Горный венец. Самозванец Степан Малий*. Перевод с сербско-хорватског под редакцијом О. Кутасовой. Москва: «Художественна литература», 1988.
- ШМ:** *Шћепан Мали*. – У књ.: Петар II Петровић-Његош, *Луца микрокозма. Горски вијенац. Шћепан Мали*. Основно издање. Ортографија и ортоепија. Редакција и коментар Радмило Маројевић, Никшић: Будимљанско-никшићка епархија – Београд: Друштво за неговање Његошевог дела, 2018.

ЛИТЕРАТУРА

- Маројевић 2021:** Радмило Маројевић, Фразеолошки контексти у *Шћепану Малом*, *Гласник Одјелјења хуманистичких наука / Црногорска академија наука и умјетности*, Подгорица, књ. 7. [У штампи].
- Маслова 2004:** В. А. Маслова, *Лингвокултурологија*, Москва: Академија.
- Његош 2017:** Петар II Петровић-Његош. *Биљезница*. Критичко издање. Текстологија. Редакција и коментар Радмило Маројевић. Подгорица: ЦИД.
- Његош 2020:** Петар II Петровић-Његош. *Шћепан Мали*. Критичко издање. Текстологија. Редакција и коментар Радмило Маројевић. Подгорица: ЦИД – Цетиње: Народни музеј Црне Горе.
- Пејановић 2010:** Ана Пејановић, *Фразеологија Горског вијенца*, Подгорица: Црногорска академија наука и умјетности.
- Попова/Стерњин 2006:** З. Д. Попова, И. А. Стерњин, *Семантико-когнитивни анализ језика*, Воронеж : Истоки.
- РРЈ IV 1984:** *Словарь русского языка в четырех томах*, Москва: Русский язык.
- РФ 2005:** *Русская фразеология. Историко-этимологический словарь*, под редакцијом В. М. Мокиенко, Москва: Астрель, Аст, Люкс.
- Степанов 2001:** Ю. С. Степанов, Константы: Словарь русской культуры, Москва : Академический проект.
- ФРХС 1982:** *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb: Školska knjiga.

Е. Р. Байович

ЭТНОКУЛЬТУРНЫЕ КОНЦЕПТЫ В РАМКАХ ОППОЗИЦИИ „СВОЕ : ЧУЖОЕ”
В ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА НА МАТЕРИАЛЕ ПОЭМЫ НЕГОША
«САМОЗВАНЕЦ СТЕПАН МАЛЫЙ» И ЕЕ РУССКОГО ПЕРЕВОДА

Резюме

В настоящей работе, в рамках этнокультурного концепта „свое : чужое”, рассматривается отношение концептов „Черногория : Россия” в интерпретации черногорцев, побывавших в России, и князя Долгорукова, прибывшего в Черногорию, а также переводные эквиваленты лексических, фразеологических и синтаксических единиц, использованных для выражения названных концептов в русском переводе В. Корнилова.

Для темы исследования огромное значение имеет восстановление того, как Негош видел Россию, учитывая тот факт, что наш поэт никогда не был в Москве, посетил только Петербург; а также рассмотрение вопроса как современные представители русской культуры, точнее переводчики, реинтерпретируют отношение приведенных этнокультурных концептов.

Ключевые слова: Петр Негош, поэма «Самозванец Степан Малый», этнокультурный концепт „свое : чужое”, переводные эквиваленты.